

EKSAMEN		NASIONALE SENIOR SERTIFIKAAT	
GRAAD		12	
DATUM		MEI/JUNIE 2026	
VAK		GEOGRAFIE	
VRAESTEL		2	
PUNTETOTAAL		150	
TYDSDUUR (UUR)		3	
AANTAL BLADSYE		19	

SOUTH AFRICAN COMPREHENSIVE ASSESSMENT INSTITUTE
SUID-AFRIKAANSE KOMPREENSIEWE ASSESSERINGSINSTITUUT

INSTRUKSIES EN INLIGTING

1. Hierdie vraestel bestaan uit **DRIE** vrae.

AFDELING A:

VRAAG 1: LANDELIKE EN STEDELIKE NEDERSETTINGS (60 PUNTE)

VRAAG 2: EKONOMIESE GEOGRAFIE VAN SUID-AFRIKA (60 PUNTE)

AFDELING B:

VRAAG 3: GEOGRAFIESE VAARDIGHEDE EN TEGNIEKE (30 PUNTE)

2. Beantwoord **AL DRIE** vrae.
3. Laat 'n reël oop tussen die subafdelings van die vrae wat beantwoord word.
4. Begin **ELKE** vraag bo-aan 'n **NUWE** bladsy.
5. Nommer die antwoorde korrek volgens die nommeringstelsel wat in hierdie vraestel gebruik word.
6. Beantwoord vrae in **VOL SINNE**, behalwe waar jy moet noem, benoem, identifiseer of lys. Skryf in vol sinne wanneer paragraafvrae beantwoord word.
7. Eenhede van meting **MOET** in jou finale antwoord aangedui word.
8. Geen skaal-liniale word toegelaat nie.
9. Jy mag 'n nie-programmeerbare sakrekenaar gebruik.
10. Skryf netjies en leesbaar, slegs in **BLOU** ink.
11. Trek diagramme en merk dit volledig, indien jy gevra word om dit te doen.

AFDELING B: ADDISIONELE INSTRUKSIES EN INLIGTING

12. Uittreksels van 'n 1:50 000 topografiese kaart **3030AA IXOPO** en 'n 1:10 000 **3030 AA 17 IXOPO** van 'n gedeelte van 'n kaart-area word verskaf.
13. Die posisie van kenmerke word met alfabetiese letters **G, H, I ...** ens. op die topografiese kaart en met syfers **1, 2, 3 ...** ens. op die ortofotokaart, waar van toepassing, aangedui.
14. Toon alle berekeninge. Punte word toegeken vir die berekeninge/stappe. Jy kan **NIE** vol punte kry vir slegs die korrekte antwoord nie. Vervang korrek in die gegewe formule.
15. Gee die topografiese kaart en ortofotokaart terug aan die toesighouer aan die einde van die eksamensessie.

AFDELING A

VRAAG 1: LANDELIKE EN STEDELIKE NEDERSETTINGS

- 1.1 Kies 'n term/konsep uit KOLOM **A** wat by die beskrywing in KOLOM **B** pas. Skryf slegs die letter (**Y** of **Z**) langs die vraagnommers (1.1.1 tot 1.1.8) in die ANTWOORDBOEK, byvoorbeeld 1.1.9 Y.

KOLOM A		KOLOM B	
1.1.1	"Ligging" verwys na ...	Y	die werklike grond waarop die nedersetting bebou is.
		Z	die nedersetting in verhouding tot die omliggende area.
1.1.2	"Situasie" verwys na ...	Y	die ligging van die nedersetting in verhouding tot die aktiwiteite rondom dit.
		Z	die ligging van die nedersetting in verhouding tot die area rondom dit.
1.1.3	'n Voorbeeld van 'n grondhervormingsbeleid is ...	Y	Heropbou- en Ontwikkeling.
		Z	Grondbesitreg.
1.1.4	Die minimum aantal mense wat nodig is om 'n diens in 'n gebied te ondersteun.	Y	Reikwydte
		Z	Drempelbevolking
1.1.5	Die beweging van mense van stedelike gebiede na landelike gebiede is ...	Y	teen-verstedeliking.
		Z	landelik-stedelike migrasie.
1.1.6	'n Motorhandelaar is 'n ...	Y	hoë-orde diens.
		Z	lae-orde diens.
1.1.7	Die gebied waarvandaan mense reis om 'n diens te gebruik, is die ...	Y	drempelbevolking.
		Z	invloedsfeer.
1.1.8	Die volgende is waar van gehuggies:	Y	Gehuggies het minder mense as wat dorpe het.
		Z	Gehuggies neem slegs aan sekondêre aktiwiteite deel.

(8x1)(8)

1.2 Verskeie opsies word gegee as moontlike antwoorde op die volgende vrae. Kies die korrekte antwoord en skryf slegs die letter (A–D) langs die vraagnommers (1.2.1 tot 1.2.7) in die ANTWOORDBOEK, byvoorbeeld 1.2.8 C.

1.2.1 Verstedeliking is die ...

- A bevolkingsbeweging van een stedelike gebied na 'n ander.
- B bevolkingsbeweging van een land na 'n ander.
- C toenemende bevolkingsgroei aan die rand van stedelike gebiede.
- D toenemende persentasie mense wat in stedelike gebiede woon.

1.2.2 Stede in Suid-Afrika ervaar industriële desentralisasie weens ...

- A ou, ondoeltreffende infrastruktuur.
- B stedelike verspreiding.
- C 'n tekort aan ruimte.
- D hoë vlakke van verstedeliking.

1.2.3 Tydelike behuisingstrukture van sink, hout, plastiek en karton is deel van ... gebiede.

- A middel-inkomste sosio-ekonomiese
- B lae-inkomste sosio-ekonomiese
- C informele nedersetting
- D hoë-inkomste sosio-ekonomiese

1.2.4 Die proses van ... behels dat meer welgestelde mense na 'n gebied verhuis wat behuising verbeter, maar die oorspronklike inwoners verdring.

- A gentrifikasie
- B immigrasie
- C teen-verstedeliking
- D verstedeliking

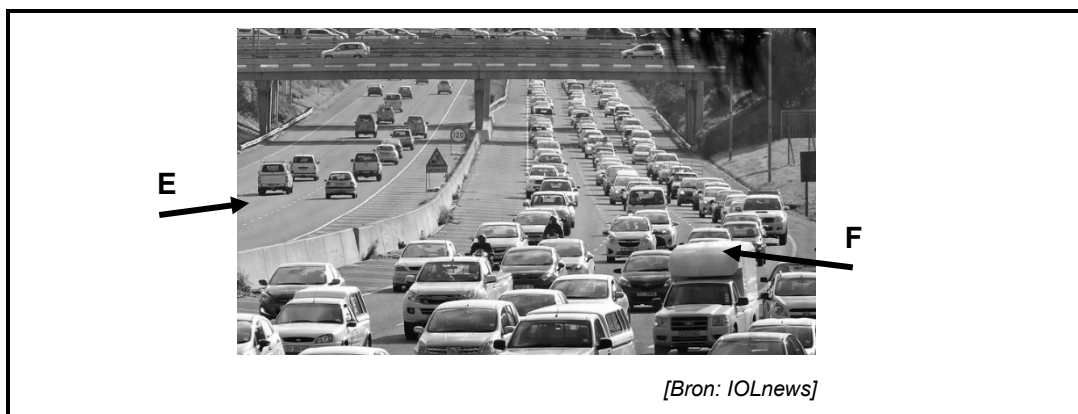
1.2.5 ... is 'n permanente ekonomiese geleentheid in 'n stedelike gebied.

- A Werk in primêre aktiwiteite
- B Werk in sekondêre nywerhede
- C Informele handel
- D Tuinmaak

1.2.6 ... is 'n omgewingsuitdaging van stedelike gebiede.

- A Onderwys
- B Gesondheidsorg
- C Afvalbestuur
- D Behuising

1.2.7 Die foto toon die rigting waarin die verkeer beweeg, in verhouding tot die SSK en die tyd van die dag.

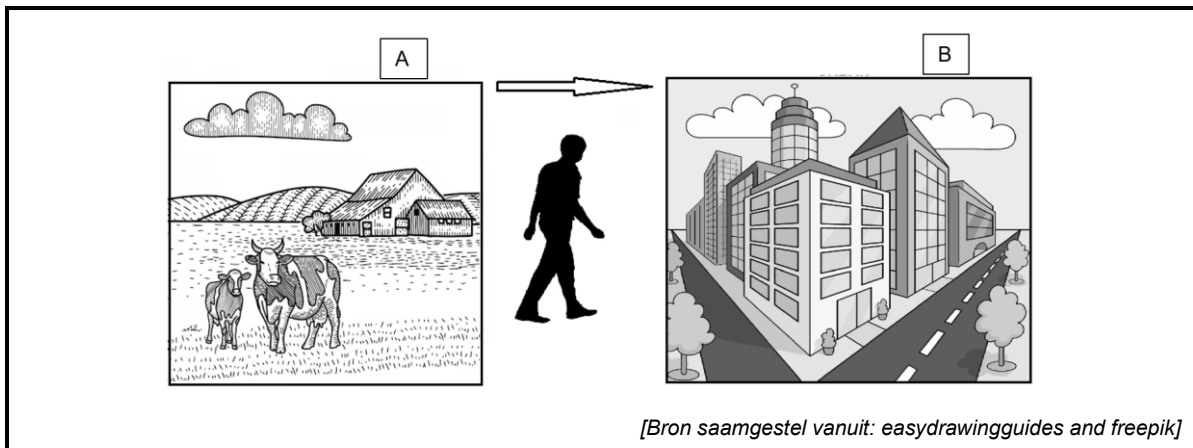
- A E is invloeiend tussen 07:00 en 08:00
- B F is invloeiend tussen 07:00 en 08:00
- C E is uitvloeiend tussen 16:00 en 17:00
- D F is uitvloeiend tussen 07:00 en 08:00

(7x1)(7)

1.3 Verwys na die uittreksel en die diagramme hieronder.

“Migrasie – van landelik na stedelik óf van stedelik na landelik (landelike migrasie teenoor stedelike migrasie) – behels die beweging van mense van een area na ’n ander. Die sleutelverskille tussen hierdie twee soorte migrasie lê in die oorsprong en bestemming van die migrante, asook die redes en die impak van hul beweging.”

[Bron: <https://www.stratecta.exchange/rural-vs-urban-migration-nowadays>]

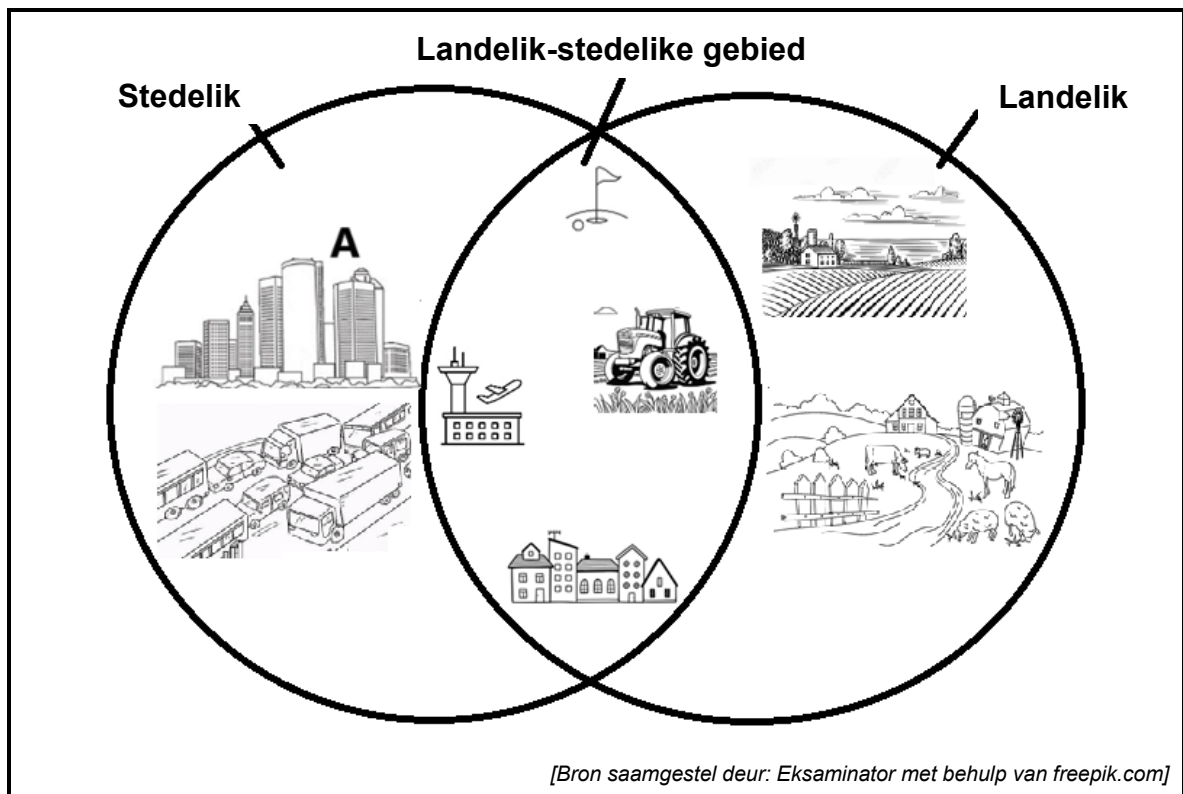

- 1.3.1 Identifiseer die tipe migrasie wat in die bron uitgebeeld word. (1x1)(1)
- 1.3.2 Noem TWEE trekfaktore wat mense na area **B** sal lok. (2x1)(2)
- 1.3.3 Beskryf EEN positiewe en EEN negatiewe gevolg van vinnige stedelike migrasie op area **B**. (2x2)(4)
- 1.3.4 Stel TWEE ekonomiese aktiwiteite voor wat migrasie uit gebied **A** kan voorkom of vertraag. (2x1)(2)
- 1.3.5 Bespreek die impak van vinnige landelik-stedelike migrasie op die voorsiening van dienste in area **A**. (3x2)(6)

(15)

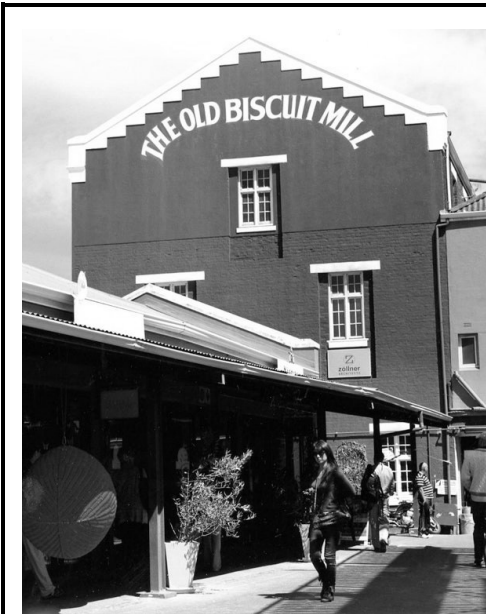
1.4 Verwys na die diagram hieronder wat verskillende grondgebruiksone illustreer.

- 1.4.1 Identifiseer die grondgebruiksone **A**. (1x1)(1)
- 1.4.2 Verduidelik hoe die kompetisie vir ruimte die kenmerke van die geboue in grondgebruik sone **A** sal beïnvloed. (2x2)(4)
- 1.4.3 Definieer die term *landelik-stedelike oorgangsone* (gebied). (1x2)(2)
- 1.4.4 Noem TWEE tipes grondgebruik wat in die landelik-stedelike oorgangsgebied voorkom, soos in die diagram geïllustreer. (2x1)(2)
- 1.4.5 Verduidelik waarom die landelik-stedelike oorgangsone (gebied) mense en besighede lok. (3x2)(6)
- (15)**

1.5 Verwys na die uittreksel hieronder oor die veranderende aktiwiteite in die Woodstock-Salt River-gebied.

Woodstock is een van Kaapstad se oudste voorstede en het in die afgelope paar jaar 'n opknapping ondergaan wat nuwe besighede, werkskepping en 'n algemene gevoel van vernuwing meegebring het. Dit huisves van die wêreld se beste restaurante en is 'n gewilde bestemming vir sowel Suid-Afrikaanse as buitelandse besoekers.

Oorspronklik was dit 'n vissersgehuggie omring deur plaasgrond, maar die aanlê van spoorlyne deur Woodstock-Salt River in die 1860's het die gebied in 'n spilpunt van swaar nywerhede verander – 'n proses wat sy hoogtepunt teen 1950 bereik het. Die gebied se primêre nywerheidsfokus het verskuif na tekstielproduksie, wat in die laat

1980's in duie gestort het weens goedkoper invoere.

Teen die laat 1990's was baie van Woodstock-Salt River se eens lewendige nywerheidsareas en indrukwekkende ry-huise slagoffers van verlating en stedelike verval.

Die vernuwing van Woodstock-Salt River het gestalte gekry in die vorm van skoner strate, 'n toestroming van nuwe besighede, en 'n grootskaalse opknapping van die sjarmante Victoriaanse huise. Dit het eiendomme se waardes laat styg en gesinne wat al geslagte lank in Woodstock-Salt River gehuur het, uit die gebied verdryf. Daar is kommer uitgespreek oor die verplasing van langtermyn-inwoners. Pogings is aangewend om die ontwikkeling in die gebied te balanseer. Dit sluit in gemeenskapsbetrokkenheid, bekostigbare behuisingsinisiatiewe, opleidingsprogramme en ondersteuning vir plaaslike besighede.

Woodstock is sentraal, dis “hip” en dis aan die gang! Sy wedergeborte deur die vernuwing van sy geboue is vinnig besig om dit in Kaapstad se kreatiewe spilpunt te omskep. Hiermee kom nuwe besighede en werkseleenthede saam.

[Bron aangepas vanuit: <https://www.nasho.org.za/wp-content/uploads/Re-imagining-Woodstock-and-Salt-River.pdf>]

- 1.5.1 Definieer die term *stedelike verval*. (1x2)(2)
- 1.5.2 Watter tipe nywerheid het tot 1950 in Woodstock oorheers? (1x1)(1)
- 1.5.3 Waarom het vernuwing 'n negatiewe impak op die oorspronklike inwoners van Woodstock gehad? (2x2)(4)
- 1.5.4 In 'n paragraaf van **8 tot 10 reëls**, evalueer die sukses van die vernuwing van die Woodstock-Salt River-projek. (4x2)(8)

(15)

TOTAAL VRAAG 1: [60]

VRAAG 2: EKONOMIESE GEOGRAFIE

2.1 Verskeie opsies word gegee as moontlike antwoorde op die volgende vrae. Kies die korrekte antwoord en skryf slegs die letter (A–D) langs die vraagnommers (2.1.1 tot 2.1.8) in die ANTWOORDBOEK, byvoorbeeld 2.1.9 D.

2.1.1 Die ... ekonomiese aktiwiteit word met die tersiêre sektor geassosieer.

- A kleinhandel
- B mynbou
- C bosbou
- D landbou

2.1.2 Die ... word nie gereguleer en vir belasting geregistreer nie.

- A finansiële sektor
- B informele sektor
- C tersiêre sektor
- D formele sektor

2.1.3 Intellektuele beroepe wat gevorderd en gespesialiseer is, soos navorsing en die ontwikkeling van nuwe idees, is deel van die ... ekonomiese sektor.

- A Primêre
- B Sekondêre
- C Tersiêre
- D Kwaternêre

2.1.4 ... is NIE 'n faktor wat goudmynbou bevoordeel nie.

- A Groot beskikbare arbeidsmag
- B Hoë hoeveelheid goud beskikbaar
- C Skommeling in die goudpryse
- D Gevorderde mynboutegnologie

2.1.5 'n Markgeoriënteerde nywerheid ...

- A is naby aan die bron van grondstowwe geleë.
- B spandeer baie geld om die grondstowwe te vervoer.
- C hoef nie produkte vinnig by die mark uit te kry nie.
- D hanteer bederfbare produkte.

2.1.6 'n ... is 'n voorbeeld van 'n alomteenwoordige nywerheid.

- A Navorsingsinstelling, bv. WNNR
- B Sagteware-ontwikkelingsmaatskappy, bv. Haefele Software
- C Selfoonmaatskappy, bv. Vodacom
- D Ontwerponderneming, bv. Symaxx Digital

2.1.7 Goedere word van een vervoermiddel na 'n ander oorgedra by 'n ...

- A vragverbrekingspunt.
- B myndorp.
- C poortdorp.
- D aansluitingsdorp.

2.1.8 Pas die aktiwiteite in Kolom **Y** by die sektore van die ekonomie in Kolom **X**. Kies die korrekte antwoord uit die onderstaande opsies.

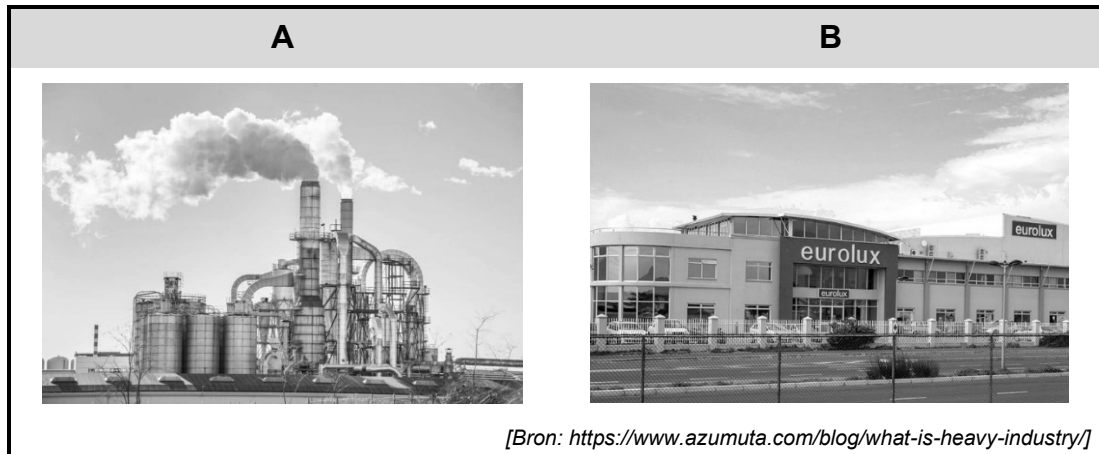
Kolom X		Kolom Y	
E	Primêr	i	Inligtingstegnologie (IT)
F	Sekondêr	ii	Koerierdienste
G	Tersiêr	iii	Steenmaak
H	Kwaternêr	iv	Visserij

- A E – iv, F – iii, G – ii, H – i
- B E – iv, F – iii, G – i, H – ii
- C E – iii, F – iv, G – i, H – ii
- D E – iv, F – i, G – ii, H – iii

(8x1)(8)

- 2.2 Foto **A** en **B** hieronder toon twee verskillende soorte nywerhede. Pas die onderstaande beskrywings by foto **A** of **B**. Skryf slegs **A** of **B** langs die vraagnommers (2.2.1 tot 2.2.7) in die ANTWOORDBOEK, bv. 2.2.8 B.

- 2.2.1 Veroorsaak baie besoedeling.
- 2.2.2 Geleë in 'n nywerheidspark.
- 2.2.3 Kleinskaalse produksie.
- 2.2.4 Gebruik groot en swaar masjinerie.
- 2.2.5 Verkoop aan verbruikers.
- 2.2.6 Meer kapitaalintensief.
- 2.2.7 Aan die buitewyke van stede.

(7x1)(7)

2.3 Verwys na die uittreksel en die foto's hieronder oor kleinskaalse boerdery.

Waarom is kleinskaalse boerdery belangrik?

Kleinskaalse plase in Suid-Afrika is 'n noodsaaklike deel van die land se landboulandskap. Hierdie sektor hou groot belofte in vir die bevordering van ekonomiese groei, die vermindering van armoede en die bevordering van volhoubare en vernuwende landbou. Alhoewel hulle verskeie uitdagings in die gesig staar, soos beperkte toegang tot markte, finansiële beperkings en onvoldoende infrastruktuur, speel kleinskaalse boerdery 'n belangrike rol in die waarborg van voedselsekuriteit.

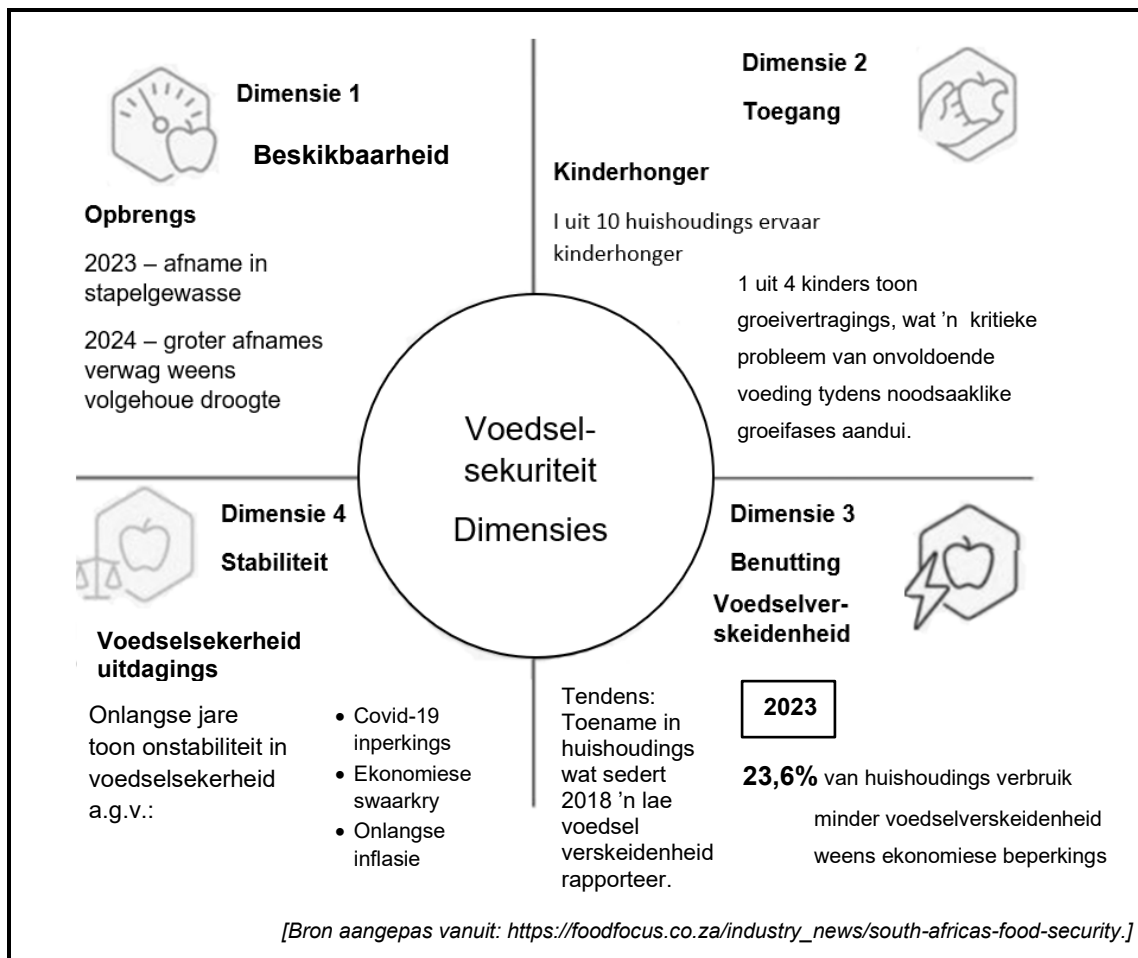

[Bronne: <https://regenz.co.za/resources/smallholder-farms-in-south-african-agriculture/> en <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/>]

- 2.3.1 Definieer die begrip *kleinskaalse boerdery*. (1x2)(2)
- 2.3.2 Noem EEN uitdaging van kleinskaalse boerdery wat in die uittreksel genoem word. (1x1)(1)
- 2.3.3 Waarom kan die boerdery in die foto's as kleinskaal geklassifiseer word? (2x2)(4)
- 2.3.4 In 'n paragraaf van **8 tot 10 reëls**, bespreek die voordele van kleinskaalse boerdery vir die gemeenskap. (4x2)(8)
- (15)**

2.4 Verwys na die diagram oor voedselsekureitdimensies.

- 2.4.1 a) Definieer *voedselsekerheid*. (1x2)(2)
- b) Lys TWEE redes, soos aangedui in die diagram, vir die toenemende onstabiliteit in voedselsekerheid. (2x1)(2)
- 2.4.2 Waarom het voedselbesikbaarheid (Dimensie 1) tussen 2023 en 2024 afgeneem? (1x1)(1)
- 2.4.3 a) Identifiseer die mees kwesbare groep in die diagram. (1x1)(1)
- b) Beskryf die impak wat die tekort aan voedsel vir die groep wat in VRAAG 2.4.3 a) geïdentifiseer is, het. (2x1)(2)
- 2.4.4 Waarom het die verskeidenheid voedsel wat in huishoudings benut/verbruik word, sedert 2018 afgeneem? (1x1)(1)
- 2.4.5 Onderskei tussen voedselbesikbaarheid en voedseltoegang. (1x2)(2)
- 2.4.6 Stel TWEE maniere voor waarop voedselsekerheid in Suid-Afrika verbeter kan word. (2x2)(4)

(15)

- 2.5 Verwys na die foto en artikel oor Richardsbaai NOS en beantwoord die vrae wat volg.

RICHARDSBAAI NYWERHEID-ONTWIKKELINGSONE GEREED VIR GASREVOLUSIE

Kommentaar is gelewer oor die geskiktheid van die **Richardsbaai Nywerheids-ontwikkelingsone (RBNOS)** vir die ligging van Suid-Afrika se eerste vloeibare aardgas terminaal. Muzi Shange, RBNOS Hoof Operasionele Beampte, het drie fundamentele redes vir die keuse van die NOS as 'n sleutelpunt uitgelig. Die RBNOS is die ideale plek vir die vloeibare aardgas (LNG) terminaal aangesien dit reeds bestaande infrastruktuur het, toegang bied tot die diepwaterhawe van Richardsbaai en die eindpunt vir Lilly-gaspypleiding is. Hierdie gaspypleiding verbind gasgebruikers met die netwerk wat tans vanaf gasvelde in noordelike Mosambiek na Sasol se aanleg in Secunda, Mpumalanga, vervoer en verder na die Durbanse agglomerasie gebied.

[Bron aangepas vanuit: <https://www.cbn.co.za/industry-news/petrochemicals-oil-gas/richards-bay-idz-ready-for-gas-revolution/>]

- 2.5.1 In watter provinsie is die Richardsbaai NOS geleë? (1x2)(2)
- 2.5.2 Wat is die doel van die Suid-Afrikaanse regering met die vestiging van Nywerheid-ontwikkelingsones? (2x2)(4)
- 2.5.3 Identifiseer TWEE redes (uit die bron) waarom die Richardsbaai NOS die ideale ligging vir 'n gastertinaal is. (2x1)(2)
- 2.5.4 Watter land voorsien gas aan Sasol se Secunda-aanleg? (1x1)(1)
- 2.5.5 Bespreek DRIE faktore wat die ontwikkeling van die Richardsbaai NOS bevoordeel. (3x2)(6)

(15)

TOTAAL VRAAG 2: [60]

TOTAAL AFDELING A: [120]

AFDELING B

Verwys na die 1:50 000 topografiese kaart-uittreksel van **3030AA IXOPO** sowel as die ortofotokaart **3030 AA 17 IXOPO** wat 'n gedeelte van die topografiese kaart voorstel.

VRAAG 3: GEOGRAFIESE VAARDIGHEDE EN TEGNIEKE

3.1 KAARTVAARDIGHEDE EN BEREKENINGE

3.1.1 Ixopo is in die ... geleë.

- A Wes-Kaap
- B KwaZulu-Natal
- C Oos-Kaap
- D Vrystaat

(1x1)(1)

3.1.2 'n ... straatpatroon word gevind in die area gemerk **H** in blok **C4** op die topografiese kaart.

- A Radiale
- B Onreëlmatige
- C Rooster-
- D Beplande onreëlmatige

(1x1)(1)

3.1.3 Die kaartverwysing van die blok noord van 3030 AA17 op die ortofotokaart is ...

- A 3030 AA 19.
- B 3030 AA 12.
- C 3030 AA 08.
- D 3030 AA 16.

(1x1)(1)

- 3.1.4 a) Bereken die gemiddelde gradiënt van die trigonometriese baken $\Delta 194$ in blok **C3** na trigonometriese baken $\Delta 197$ in blok **C5** op die topografiese kaart.

Gebruik die volgende inligting:

Vertikale interval (VI): $1140,0 \text{ m} - 1003,1 \text{ m} = 136,9 \text{ m}$

Formule: Gemiddelde gradiënt is: $\frac{\text{Vertikale interval (VI)}}{\text{Horizontale ekwivalent (HE)}}$ (3x1)(3)

- b) Is die helling (VRAAG 3.1.4 a)) steiler as 'n helling met 'n gradiënt van 1:200? (1x1)(1)

- 3.1.5 Bereken die oppervlakte van die sportveld **6** op die ortofotokaart in m^2 .

Formule: Lengte x Breedte (3x1)(3)

(10)

3.2 KAARTINTERPRETASIE

- 3.2.1 Waarvoor word die silo's in blok **D5** op die topografiese kaart gebruik? (1x1)(1)

- 3.2.2 Beskryf waarvoor die meerderheid van die grond in hierdie gebied gebruik word. (2x1)(2)

- 3.2.3 In watter grondgebruiksone word Poskantore en Polisiestasies, soos in blok **C3** op die topografiese kaart, gewoonlik gevind? (1x2)(2)

- 3.2.4 Is die nedersetting noord van kolhoogte 1143 op die ortofotokaart 'n voorbeeld van 'n hoë of lae-inkomste area? (1x1)(1)

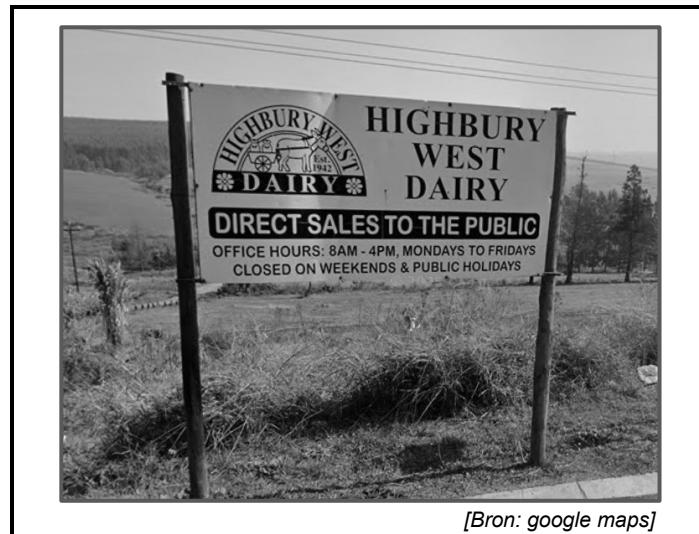
- 3.2.5 a) Identifiseer die ontspanningskenmerk by **7** op die ortofotokaart. (1x1)(1)

- b) Noem die grondgebruiksone waarin hierdie kenmerk gevind word. (1x1)(1)

- c) Noem EEN ander kenmerk in blok **C4** op die topografiese kaart wat ook in die grondgebruiksone geïdentifiseer in VRAAG 3.2.5 b) gevind word. (1x1)(1)

3.2.6 Verwys na die foto hieronder wat die ingang van die kenmerk by **8** op die ortofotokaart, voorstel.

[Bron: google maps]

- a) Stel die foto 'n primêre, sekondêre of tersiêre industrie voor? (1x1)(1)
- b) Gee 'n rede vir jou antwoord in VRAAG 3.2.6 a). (1x1)(1)

3.2.7 Identifiseer die kenmerk **G** in blok **C4** op die topografiese kaart. (1x1)(1)

(12)

3.3 GEOGRAFIESE INLIGTINGSTELSELS (GIS)

Verwys na die topografiese kaart.

3.3.1 "Data vir die ortofoto is ingesamel deur die proses van afstands-waarneming."

Definieer *afstandswaarneming*. (1x2)(2)

3.3.2 Identifiseer 'n mensgemaakte poligoon-kenmerk in blok **B5** op die topografiese kaart. (1x1)(1)

3.3.3 Verteenwoordig die kenmerk wat in VRAAG 3.3.2 geïdentifiseer is, raster- of vektordata? (1x1)(1)

3.3.4 Identifiseer die TWEE vervoerlae in blok **C1** op die topografiese kaart. (2x1)(2)

Verwys na die foto hieronder, soos die pad inloop vanuit die Noordooste in blok **B4** na Ixopo.

3.3.5 Noem TWEE attribuutdata wat aan hierdie pad toegeken kan word. (1x2)(2)

(8)

TOTAAL VRAAG 3: [30]

TOTAAL AFDELING B: [30]

GROOTTOTAAL: [150]

ROFWERK

LET WEL: ENIGE WERK WAT OP HIERDIE BLAD GEDOEN WORD, SAL NIE GEMERK WORD NIE.